

4. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 1999. 311 с.
5. Пасов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва: Просвещение, 1991. 311с.
6. Asher James J. Learning another language through actions. California: Sky Oaks Production, Los Gatos. 1986. 218 с.

Гдакович Мар'яна,
доцент кафедри
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МОВА МІСТ В УКРАЇНІ – ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ МАРКЕР МОВИ ВЛАДИ

У статті проаналізовано взаємозв'язок мови і влади, зроблено спробу розкрити сутність феномена мови міста як соціолінгвістичного маркера. Висвітлюється проблема мовної політики, також з'ясовано значення міст у соціолінгвістичних процесах та у формуванні українськомовного середовища.

Ключові слова: *соціокультурні маркери, соціокультурні процеси, мовна політика, місто, українська мова.*

The peculiarities of the relationship between language and power are analyzed in the article. The article attempts to reveal the essence of the phenomenon of the language of the city as a sociolinguistic marker. The issue of language policy is covered, as well as the importance of cities in sociolinguistic processes and in the shaping of the Ukrainian-speaking environment.

Keywords: *sociolinguistic markers, sociocultural processes, language policy, city, Ukrainian language.*

Українська соціолінгвістична наука багато уваги присвятила проблемі зросійщення українства і дослідженню різних аспектів мовної асиміляції. Зрозуміло, що русифікація значної частини українців – це наслідок цілеспрямованої мовної політики, що її здійснювало керівництво СРСР, де - факто дещо модернізованої й перефарбованої Російської імперії. Мовну політику Москви щодо української мови, зокрема її викривлень у радянський час, розкривають студії О.Демської, Л.Масенко, Р.Кіся, І.Фаріон, Ю.Шевельова, також статті та есе О.Забужко, О.Пахльовської, М.Рябчука. Однак, попри актуальність дотепер самої проблеми та намагання її детального з'ясування, залишається поза увагою проблема кореляції розширення/звуження мовного ареалу і мови влади. Метою статті є аналіз саме цього аспекту соціокультурних процесів.

В економічній, політичній чи культурній організації нації місто завжди відігравало першорядну роль, урбанізація ХХ ст. лише посилила значення міст. Урбанізаційні процеси нині неоднорідні, проте сталою залишається тенденція постійного зростання великих міст; Україна – не виняток: у скрутних економічних умовах працездатне населення репродуктивного віку відтікає з сіл до міст.

Свого часу Д.Донцов, звертаючись до Франкового образу «народу-паралітика», основну причину бездержавності українців вбачав у відсутності «свого міста», «органу, що виконує одну з найважливіших функцій національного життя» [1]. Донцов у статті "До міст!" зазначає, що українці де - факто не володіють власними містами. Село завжди належало українцям, а місто – ні: «Міста як такі, лишалися чужинецькими острівцями серед нашого моря, але острівцями, що над тим морем панували» [1]. При цьому автор наголошує, що саме місто визначає культурний та економічний рівень країни, в містах сконцентровані фінанси та промисловість, університети та академії наук, нарешті місто визначає політичну думку країни й державотвочу /чи антидержавну діяльність влади. Якщо місто й село – однонаціональні, то влада буде діяти в інтересах нації й країни, якщо в містах переважає елемент, що

представляє не корінне населення країни чи не питому національну культуру, то країна перебуватиме в колоніальному становищі, влада втілюватиме колонізаторську політику: «коли місто є чужонаціональне, тоді його зверхність стає зверхністю чужої метрополії; тоді панування над селом – стає пануванням над цілою чужою нацією, тоді культурна зверхність служить денационалізації, а політичний і економічний провід – вироджується в економічний і політичний колоніальний визиск» [1].

Антиномія місто/село – не нова, але в українській ситуації вона посилюється не тільки цивілізаційною, а й мовною проблемою. Як і всі колоніальні проекти, царський та радянський російський проєкт в Україні передбачав переселення іншомовних колоністів з метрополії до міст анексованої периферії, створюючи таким чином локальну еліту, зорієнтовану виключно на Москву, а також зведення корінного населення та його мови до етнографічного курйозу, придатного для фольклору, але непридатного для модерності.

Геноцид 1933 р. супроводжувався лінгвоцидом, який не варто зводити лише до заборони Харківського правопису чи русифікаторськими постановами тогочасного більшовицького уряду, адже гинули, насамперед, селяни – носії мови, а ті, хто втік від Голодомору з україномовних сіл до міст (переважно російськомовних чи з невизначеною мовною традицією), воліли зректися своєї мови, як найважливішого чинника, який і прирік на смерть їхніх колишніх односельців. Організований тоталітарним режимом Голодомор зруйнував соціальну базу української мови і призвів до відновлення досягнутого ще в самодержавній дореволюційній Російській імперії поділу України на російськомовні міста і промислові центри та україномовні села й невеликі містечка.

Парадоксально, але на шостому році нинішньої російсько-української війни українізація, чи радше дерусифікація так і не стала провідним культурним трендом в Україні. У великих містах Сходу, Півдня українська мова зведена до мови меншини. Невтішну тенденцію розкриває, зокрема,

соціолінгвістична мапа міст і містечок України за 2015-2017 рр. [2], укладена експертом О.Курінним, – міста Центру повертаються до української мови (однак не міста-«мільйонники»), міста Південного Сходу досі інтенсивно російщатся. Ситуацію на користь української мови не вдається «переламати» акціями громадських активістів, судовими позовами свідомих громадян щодо порушення прав української мови, публікаціями у ЗМК, мовними квотами на ТБ і радіо. Мовний закон не так давно прийнятий (квітень 2019), аби говорити про його результативність.

На нашу думку, ключем до розуміння її, водночас, розв'язку мовної ситуації в Україні є трактування мови владної верхівки як соціокультурного маркера мовної картини в нашому суспільстві. Ніякі численні «точкові» дії не змінять мовної мапи без усебічної постійної державної підтримки української мови; так само – пересічні зрусифіковані містяни не перейдуть на українську, якщо представники влади (усіх рівнів) без жодних винятків(!) не застосовуватимуть української мови в усіх сферах суспільного життя (йдеться про постійну україномовну комунікацію, а не про окремі мовленнєві акти українською мовою на заходах).

Мова великих міст найточніше демонструє гуманітарну політику держави, є безпомільним маркером мовної політики влади, а відтак – і соціолінгвістичним маркером мови самої влади. «Рускоязычие» в містах тримається, бо хитається влада у цьому питанні. Попередня влада демонструвала постійну зміну курсу: від гасла «Єдина країна – Единая страна» (2014 р.) до «Армія – боронить українську землю. Мова – боронить українське серце. Церква – боронить українську душу» (2018 р.). За останні роки зроблено важливі кроки: квотування мови на радіо і ТБ, прийнято нові освітній і мовний закони (які, проте, не однозначно сприйняті). Теперішня влада вустами спікера Д.Разумкова (офіційного – як Голови Верховної Ради і формального – владної більшості) воліла б винести питання мови «за дужки»: «Проблема у тому, що в нас питання мови політики підіймають перед виборами, от у чому проблема. Насправді усе, що може роз'єднувати українців: віра, мова, територія, якісь

історичні лідери – потрібно винести за дужки, принаймні доти, доки ми не закінчимо війну», – хоча зрозуміло, що маневрувати й уникати конкретних дій нинішній українській владі у мовному питанні не вдасться.

Отже, витіснення російської мови з публічної сфери великих українських міст та столиці свідчатиме про зростання сили української влади. Це передбачає впровадження системної державної політики підтримки української мови, утвердження її реального (а не декларативного) статусу державної мови. Стан української мови в українських містах слугує точним соціолінгвістичним знаком, що також сигналізує про розуміння владою консолідуючого впливу мови, адже саме мова виконує провідну як націєтворчу функцію, так і державотворчу функцію у формування цілісної політичної нації і є важливим інструментом державного будівництва.

-
1. Донцов Д. До міст. – режим доступу: http://dontsov.info/index.php?option=com_content&view=article&id=214:dmytro-doncov-qdo-mistq&catid=31:tvorcha-spadshchyna&Itemid=46
 2. <https://uainfo.org/blognews/1492171737-movna-mapa-mista-tsentru-ukrayini-povertayutsya-do-ukrayinskoyi.html>
 3. Штаб Зеленського: Питання віри, мови, історії треба винести за дужки до закінчення війни. - <https://zbruc.eu/node/88220>
 4. Демська О. Мова і влада. Science and Education a New Dimension. Philology, II(7), Issue: 34, 2014. с. 55-57.
 5. Пахльовська О. Мова влади і влада мови в пострадянському Задзеркаллі.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6525/Pakhlovska_mova_vlad_y_i_vlada_movy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 6. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду. Документи і матеріали / Упорядн.: Л. Масенко, В. Кубайчук, О. Демська-Кульчицька; За ред. Л. Масенко. К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2005. 399 с.